O‘QUVCHI-YOSHLAR ORASIDA “FEYK” AXBOROTLAR TA’SIRI VA AXBOROTDAN HIMOYALANISH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH

Isayeva G.P., GPDI p.f.n professori
Faxriddinov Y.A.,GDPI dotsenti
magguldu2013@mail.ru**Ravshanov U.A.,**
ravshanovumid01@gmail.com
GDPI 1-kurs magistranti

Annotatsiya: ushbu maqolada zamonaviy axborot muhitida o‘quvchi-yoshlar orasida keng tarqalayotgan feyk axborotlar (soxta, noto‘g‘ri ma’lumotlar)ning psixologik, ijtimoiy va axloqiy jihatdan salbiy ta’siri o‘rganilgan. Shuningdek, xalqaro tajribalarga tayangan holda axborotdan himoyalanish madaniyatini shakllantirish yo‘llari tahlil qilingan. Maqolada axborot va media savodxonligini ta’lim tizimiga joriy etish zaruriyati asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: feyk axborot, media savodxonlik, axborot madaniyati, tanqidiy fikrlash, raqamli xavfsizlik, yoshlar, ta’lim.

Аннотация: в статье рассматривается негативное психологическое, социальное и нравственное воздействие фейковой информации (ложной, некорректной информации), широко распространяемой среди молодежи в современной информационной среде. Также были проанализированы пути формирования культуры защиты информации на основе

международного опыта. В статье обосновывается необходимость внедрения информационной и медиаграмотности в систему образования.

Ключевые слова: фейковые новости, медиаграмотность, информационная культура, критическое мышление, цифровая безопасность, молодежь, образование.

Absract: this article studies the negative psychological, social and moral impact of fake information (false, incorrect information) widely distributed among young people in the modern information environment. It also analyzes ways to form a culture of information protection based on international experience. The article justifies the need to introduce information and media literacy into the education system.

Key words: fake information, media literacy, information culture, critical thinking, digital security, youth, education.

Kirish: So‘nggi yillarda internet va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi axborot oqimining tezlashuviga olib keldi. Biroq bu holat bilan birga, feyk axborotlar — ya’ni haqiqatga to‘g‘ri kelmaydigan, soxta yoki manipulyativ xabarlarning ko‘payishi muhim global muammolardan biriga aylandi. Ayniqsa, o‘quvchi-yoshlar ushbu axborot muhitida faol ishtirokchi bo‘lib, uning salbiy ta’siriga ko‘proq duch kelmoqda.

Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, dunyo bo‘yicha o‘quvchi-yoshlarning 60 foizdan ortig‘i ijtimoiy tarmoqlardan axborot oladi va ularning ko‘pchiligi o‘qigan xabarlarning haqiqiyligini tekshirib ko‘rmaydi (Pew Research Center, 2023). Bu esa noto‘g‘ri qarorlar qabul qilinishiga, psixologik bosim va stress holatlarining ortishiga olib keladi.

Global Digital Report 2024 ma’lumotlariga ko‘ra, internet foydalanuvchilarining 53% i kamida bir marta feyk axborotlar ta’siriga tushgan.

Feyk axborotlarning o‘quvchi-yoshlarga salbiy ta’siri quyidagi shakllarda namoyon bo‘ladi:

- Haqiqat va yolg‘onni ajrata olmaslik;
- Tanqidiy fikrlash darajasining pastligi;
- Ijtimoiy nizolar, tushunmovchiliklar;
- Vaqt va e’tiborning noo‘rin sarflanishi;
- Psixologik beqarorlik va xavotir holatlari.

Axborotdan himoyalanish madaniyati — bu insonning axborotni to‘g‘ri izlash, baholash, saralash va undan ongli foydalanish qobiliyatidir. Bu madaniyatni shakllantirish yoshlarning media savodxonligini oshirish, axborotlarni tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali amalga oshiriladi.

PISA (Programme for International Student Assessment) xalqaro baholash dasturida o‘quvchilarning media savodxonligi darajasi bo‘yicha yuqori o‘rinda. Maktab darsliklarida feyk axborotni aniqlashga doir amaliy mashg‘ulotlar mavjud.

Estoniya

Raqamli xavfsizlik va axborot madaniyati o‘quv dasturlariga kiritilgan. Bolalar internetdan xavfsiz foydalanishni 1-sinfdan o‘rganadi.

Singapur

“Digital Citizenship” dasturi orqali raqamli odob-axloq, feyk xabarlardan himoyalanish va mas’uliyatli axborot iste’moli o‘rgatiladi.

O‘zbekistonning 2030 yilgacha bo‘lgan strategik rivojlanish konsepsiyasida raqamli transformatsiya, media savodxonlik va axborot xavfsizligini rivojlantirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Biroq bu boradagi amaliy ishlarni yanada chuqurlashtirish lozim.

Takliflar:

- Media savodxonlikni umumta’lim maktablari dasturiga joriy etish;
- O‘qituvchilarni axborot tahlili ko‘nikmalariga o‘rgatish;
- Maxsus onlayn platformalar va mobil ilovalar orqali yoshlar uchun

Zamonaviy raqamli muhitda o‘quvchi-yoshlarni feyk axborotlar tahdididan himoya qilish — bu nafaqat pedagogik, balki ijtimoiy va madaniy dolzarb masaladir. Axborotdan himoyalanish madaniyatini shakllantirish orqali yoshlar tanqidiy fikrlovchi, ongli axborot iste’molchilariga aylanishadi. Bu esa ularning mustaqil fikrlashi, ijtimoiy faolligi va ma’naviy yetukligiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Pew Research Center. “Teens, Social Media & Technology.” 2023.
2. Global Digital Report. We Are Social & Meltwater. 2024.
3. OECD (2022). “Media and Information Literacy: Policy and Strategy Guidelines.”
4. UNESCO. “Media and Information Literacy Curriculum for Teachers.” 2021.
5. PISA Report. Programme for International Student Assessment. 2018–2022.
6. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli rivojlanish strategiyasi – 2030.